

zonder stemverheffing gesproken worden ten teken van de evenwichtigheid die kosmos en samenleving heette te kenmerken. Ondenkbaar was het in die oude tijden dat een hooggeplaatste, zich richtend tot een eenvoudig man, gebruik zou maken van zijn eigen, 'aristocratische' taal – toen de kroonprins van het vorstendom Djokjakarta in 1916 de stad Malang in Oost-Java bezocht en daar, getuigend van zijn medeleven met slachtoffers van een pestepidemie, de plaatselijke voorzitter van het Islamietisch Verbond, de *Sarekat Islam*, in het hoog-Javaans toesprak, 'was deze', aldus de geschiedschrijver van dit verbond, 'zo van zijn stuk geraakt dat hij een vol etmaal niet had kunnen drinken, eten of slapen. Het was, zo vertelde hij, alsof hij een goudklomp had gekregen ter grootte van een karbouw.'¹

★

Van ongeveer 1200 af brachten kooplieden uit Voor-Indië een nieuwe godsdienst: de Islam, naar de Indische archipel, zulks in een vorm die sterk beïnvloed was door de Voor-Indische mystiek en daardoor overeenkomsten vertoonde met het eveneens uit Voor-Indië gekomen Hindoeïsme. In de veertiende en vijftiende eeuw werden volgelingen voor het nieuwe geloof gewonnen in de havenplaatsen van Sumatra en Java; op Java in eerste instantie wellicht vooral handelaren en ambachtslieden die zich gestoten hadden aan het streng gelaagd karakter van de Hindoesamenleving. Een meer orthodoxe, strakkere vorm van de Islam werd van de zestiende eeuw af in de archipel gepredikt door Arabieren – hij werd vooral overgenomen in het vorstendom Atjeh, op de noordpunt van Sumatra, maar vond ook aanhangers onder de vorsten van kleine rijkjes die rond de havenplaatsen van Java's noordkust waren ontstaan. Sterk in hun nieuw geloof bonden die vorsten de strijd aan met diverse rijken van Hindoe-vorsten waarvan één, het op West- en in een deel van Midden-Java gevestigd rijk Modjopahit, in het midden van de veertiende eeuw op het toppunt van zijn macht had gestaan: zijn gezag was toen op delen van Sumatra erkend en het had ook elders in de archipel invloed uitgeoefend – idealiserende verhalen over dat ene grote rijk waarvan gezegd werd dat zijn rood-witte vlag boven vrijwel de gehele archipel

¹ A. P. E. Korver: *Sarekat Islam 1912-1916. Opkomst, bloei en structuur van Indonesië's eerste massabeweging* (1982), p. 54.